

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 27(049.32)

Утвердження християнства (I–II ст. до н.е.) : античні писемні джерела : навчальний посібник для самостійної роботи з поглибленого вивчення дисциплін “Релігієзнавство”, “Філософія”, “Культурологія” / [уклад. І. П. Мозговий]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 372 с.

Коло питань, пов’язаних із витоками християнства, зародженням і формуванням його віровчення, існуванням християнства на ранньому, дособорному етапі, проблема особи його засновника завжди хвилювали не лише християнознавців, не лише тих науковців, хто в той чи інший спосіб дотичний до них у своїх дослідженнях, а й суспільство загалом. Однак, при всьому цьому, в Україні, і саме в академічному ключі, ці проблеми є не дуже розробленими, так що тих дослідників, які ними займаються нині, можна, як кажуть, “перерахувати на пальцях” (і професор І. Мозговий якраз входить до числа цих небагатьох українських дослідників).

Дослідження витоків християнської релігії у всі часи було однією з найскладніших проблем. Це обумовлюється, з одного боку, насамперед майже повною відсутністю конкретних історичних свідчень про раннє християнство і про його фундатора, а з іншого боку тим, що подібні розвідки безпосереднім чином пов’язані зі студіюваннями, по-перше, різного роду іудейських і християнських текстів (при чому, як канонічних, так і апокрифічних), а по-друге, священних текстів ряду східних культур, які, в той чи інших спосіб, вплинули на процес його зародження і становлення.

За браком систематизації, а то й взагалі оприлюдненості існуючих історичних першоджерел з історії первісного й раннього християнства, наявну прогалину в українському християнознавстві й понині традиційно продовжують заповнювати інформацією з колишніх радянських і сучасних російських наукових видань, висновками російських християнознавців. То ж проблема витоків християнства, зародження, формування й утвердження його віровчення, дослідження раннього етапу його існування й по сьогодні залишаються такими, що не можуть вважатися вивченими остаточно.

Важливість, актуальність, своєчасність появи друком навчального посібника професора І. Мозгового полягає передусім у тому, що його автор зібрав воедино всі відомі на сьогоднішній день витяги з творів античних авторів I–II ст. н.е., які стосуються первісного й раннього християнства, історичності відомих євангельських персонажів, зокрема Ісуса Христа, Івана Хрестителя, Понтія Пілата, розклав ці джерела за хронологією, супроводив їх важливим для читача коментарями.

Щось подібне свого часу про раннє християнство був підготував радянський дослідник А. Ранович (див. його праці “Первоисточники по истории раннего христианства”, “Античные критики христианства”), а також про Ісуса Христа сучасний російський історик Б. Деревенський (див.: “Деревенский Б. Г. Иисус Христос в документах истории”). Однак якщо Б. Деревенський свідомо обмежив себе оприлюдненням виключно джерел з проблем христології, а А. Ранович, бодай що подає витяги з античних текстів про Ісуса з Назарету, про первісне й раннє християнство, однак всі ці зібрані матеріали спрямовані були на спростування історичності Ісуса Христа, інших новозавітних персонажів, заперечення самого християнства. І все ж, попри весь цей атеїстичний антихристиянський антураж праць А. Рановича, більшість вітчизняних релігієзнавців, навіть донедавна, задовольняли свій інтерес із проблем раннього християнства джерелами, які видрукував А. Ранович, відкриваючи в них для себе, як то не парадоксально, аргументи як на користь історичності засновника релігії Євангелій, так і для спростування марксистської “міфологічної теорії” походження християнства. Зазначимо тут принагідно, що незважаючи на явне наперед задане марксистське оформлення цих джерел, А. Рановичу так і не вдалося довести “міфологічність” походження постаті Ісуса Христа, бо ж всі христологічні тексти, які він зібрав, дружно говорили про інше – що Ісус із Назарету був реальною людиною, історичною постаттю, яка заснувала християнство. А все тому, що античні критики християнства акцентували увагу не на спростуванні реального існування Ісуса із Назарету, як це пророблялося марксистською наукою (факт історичності Ісуса Христа ні в кого з античних антихристиян не викликав сумнівів), а саме на опротестуванні його “божественного походження”, на запереченні його як “Сина Божого” – і все! Саме ці моменти робили працю А. Рановича, нехтуючи її нарочитим класовим, політичним більшовицьким контекстом, щось на зразок універсальної хрестоматії з проблем раннього християнства, христології та біблієзнавства, прочитуючи для себе між рядків на її сторінках історичну правду про раннє християнство.

З появою у світ праці І. Мозгового хрестоматійна ера Рановича “канула в Лету”. Ми отримали не просто справді ґрунтовну джерелознавчу працю з раннього християнства, а й водночас роботу, вільну від будь-яких упередженостей її автора (чи ще там когось). Так, читач, знайомлячись по черзі з кожним наведеним античним текстом, відкриває для себе християнство таким, яким його бачили, розуміли, говорили про нього тоді – в перші століття його існування; він усвідомлює для себе Христа, так би мовити, так і настільки, як про нього говорили люди тоді. Це жодним чином не принижує євангельську оповідь, як комусь може видатись. Навпаки, це допоможе читачеві легше прочитувати Євангелії, допоможе подивитися на них очима людей I–II ст. н.е. з тим, щоб спромогтися за прикладом людини Античності серед можливої суперечливої інформації про Христа і християнство, яку чула ця тодішня людина, й собі усвідомити, яким же воно було оте справжнє новозавітне християнство і ким був насправді отой тесля на ймення Ісус із галілейського містечка Назарет.

Важливо, що подаючи те чи інше джерело, І. Мозговий зазначає водночас, ким був його автор, звідки автор цитує це джерело (наводиться посилання на друкований оригінал тексту), а також для зручності подається у коментарях інформація для можливого полегшення сприйняття змісту такої цитати – розшифровка імен, термінів, історичних та географічних назв, супутніх історичних свідчень. Особливий інтерес для читача складають додатки (їх 10). Значний цінність представляє генеалогія євангельського Христа, а також новозавітні персонажі в історичних документах I ст. н.е. та осібню в II ст. н.е.

Примітно, що до написання цього навчального посібника професора І. Мозгового спонукав його чималий науковий досвід, ґрунтовні пізнання в царині раннього християнства, оскільки, як відомо, він є одним з авторитетних дослідників дособорного християнства в Україні. Отже, знаючись на ранньому християнстві, володіючи ситуацією стосовно друків (і передусім сучасних) з проблем християнознавства, христології та біблеїстики, він чітко розуміє, чого – якої інформації, яких матеріалів, якої підсобної літератури – ще не дістає сучасному християнознавцеві, та й загалом усім, хто цікавиться первісним і раннім християнством.

Незважаючи на те, що пропонований навчальний посібник І. Мозгового “Утвердження християнства (I–II ст. н.е.): античні писемні джерела” призначений “для студентів усіх спеціальностей і форм навчання”, він буде важливою підмогою і для всіх тих, кого цікавлять

витоки християнства, хто бажає побачити ту атмосферу, в якій релігія Євангелій зароджувалася, існувала, поширювалася.

Без перебільшення, праця “Утвердження християнства (I–II ст. н.е.): античні писемні джерела” Івана Мозгового є подією для української релігієзнавчої науки. “Утвердження християнства (I–II ст. н.е.): античні писемні джерела” справді є працею на “утвердження християнства”. Переконаний, навчальний посібник доктора філософських наук, професора Мозгового Івана Павловича займе помітне місце серед найавторитетніших праць з історії християнства.

Павло Павленко

Отримано 30.01.2013